



**ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDEN'U**  
**UKRAINIENNE**

Число 12 (70), рік видання III. 20 березня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

*Париж, неділя, 20 березня 1927 року.*

Коли в ясні весняні дні березня 1917 року на заклик проводирів під жовто-блакитним прапором пішли маси, то це, — несподівано для багатьох, — сталося тому, що під сірим холодним попелом апатії й забуття жевріла ще іскра традиції, яку побожно берегли служителі української ідеї. Було це можливим тому, що під льодом неволі, що ним жалкий мороз з Москви скував усе на Україні, пробивалися живі течії. Тому, що ніколи не переривалася систематична робота національна, в центрі якої в часи найгіршого поневолення і найтемнішої реакції стояло Товариство Українських Поступовців (ТУП).

З того дзерна, невеликого, але міцного й здорового, зародилася й виросла Центральна Рада, що з ухвали купки двох десятків інтелігентів перетворилася з часом в представника всього народу, оновителя і творця української державности, носителя верховної влади України.

Од зборів в тісенькій кімнатці українського шпиталю при клубі «Родина» до справжнього парламенту України, з його правительством, з його гордим: «од нині Українська Республіка стає самостійною й ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу...»

Ми не спинятимемося над етапами, які перейшла вона на цьому шляху.

Ролі Центральної Ради на тлі визвольної боротьби в ділі відновлення нашої державности присвячуємо ми спеціальне число «Тризубу», прив'язуючи його до дати Українського Національного Кон-

гресу, що, об'єднавши, усе, що було живого й свідомого на Україні, поставив її діяльність на ширшу базу і надав їй характер загально-національної установи.

Сьогодні хочемо ми пом'янути тільки цю незабутню річницю — 20-го березня 1917 року — десятиліття заснування Центральної Ради і кількома словами подяки і пошани віддати належне розпочатому нею.

Чимало було хиб в її організації, недовершеного, огріхів і помилок в її праці. Багато було з-поміж нас людей, що не мирилося й не приймало її соціально-економічної програми, де вона віддала данину революційному часові і намагалася тим способом одвернути від большевизму симпатії темних та несвідомих шарів людности. Але все покривали й перевершували ті гасла національні й державні, які вона виставила. Всіх захоплював той порив, запал та єдність в стремліннях загально-національних, що піддержували своїх і примушували рахуватися з собою чужих. До неї прийшли — со скрежетом зубовним — і поклонилися в'орожі визволенню України національні меншості. Їй поступилося Тимчасове Правительство, на скрізь централістичне, як кожне російське незалежно від його кольору. Проти неї скупчувалася вся ненависть Москви білої чи червоної. Проголошену нею Українську Народню Республіку визнали представники Франції та Англії. З її правительством підписали мир осередні держави.

Історія одвіє половину демагогічних лозунгів, засуджених на непам'ять і забуття, од того головного й доброго, що зробила вона для України.

А це головне, — що вона, підбивши підсумки довгим вікам летаргії й поневолення, поставила ідеал, за який пішли на смерть і підуть ще кращі сини народу — незалежна Держава Українська, — це зостанеться їй пам'ятником навіки.

Ті обставини, в яких проходила її діяльність, пояснюють склад і характер її, зрозумілими роблять її помилки і ще більше підкреслюють її заслуги.

З однієї сторони, — розбурхане море революції з її ексцесами, крайностями й анархією, а з другої, — темна ще народня маса, яка допіру прокидалася од вікового сну і поволі доходила до національної свідомости та розуміння державних інтересів свого краю.

Молода держава, ніким не підтримана, на власні сили здана, виснажена війною й революцією, не зважаючи на всі жертви знаних і незнаних героїв, що за неї життя своє поклали і що перед їх пам'яттю і сьогодні побожно схиляємося ми чолом, не спроможна була оборо-



нити своєї території проти потужного ворога. Одійшла за кордон її героїчна армія разом з правительством Української Народньої Республіки, що не склало зброї і по цей день і в одмінних умовах і формах продовжує боротьбу за визволення

Перший період її ніби закінчився неуспіхом, але поставлену мету, що її визначила Центральна Рада, раніше чи пізніше буде досягнуто

І цьому запорукою саме та організаційна здібність, якої ніщо не може зменшити, саме та здатність до державної творчості, яку виявив наш народ в ті часи страшні великої революції і збройної боротьби за визволення й державність України.

### **ФЕДЕРАЦІЯ НАРОДІВ СХОДУ ЄВРОПИ і ПОЛІТИЧНІ ШУЛЕРИ.**

У ч. 55-56, 1927 р. за січень-лютий «Революційной России», центрального органу російської партії соціалістів-революціонерів, знаходимо дві цікаві для нас статті: «Тезиси В. М. Чернова («Паневропейское движение и интересы Востока Европы») і другу, поруч із нею, під широким і туманним заголовком: «Основные положения проекта платформы социалистической лиги мирного разрешения национального вопроса на Востоке Европы».

В першій статті п. Чернов цілком академічно дає свою оцінку післявоєнного взаємовідношення економічних інтересів старих і нових держав Європи, вказує на тенденцію пан-європейського союзу мирно завоювати Схід Європи і зробити його васалом своїх синдикатів і трестів. Порятунком од цього економічного поневолення Сходу Європи п. Чернов бачить у союзі «вільних» народів, що раніше входили у склад колишньої Росії. Він що правда, не тягне до того союзу Фінляндію, Естонію, Латвію, Литву й Польщу, але зазначає, що економічні інтереси їх (і навіть Чехо-Словаччини) схилять їх згодом до того союзу, бо вони вже ось-ось нині стають економічними васалами Центральної та Західної Європи, і врятувати їх од цього може тільки приєднання до союзу «вільних» східно-європейських держав, який має стати буфером чи посередником між індустріальним заходом і багатим на природні сировинні сходом.

«Тезиси» досить обґрунтовані і з де-якими з них їх можна було б теоретично погодитися.

Але при практичному підході до переведення в життя тих тезисів, що робить друга стаття чи то пак «Основные положения проекта платформы» тої Ліги, — починає вилазити шило з мішка, і ми знову бачим той самий, добре знайомий нам, московський імперіалізм, тільки старанніше замаскований і прикритий більшою кількістю фігових листків.

Не треба бути великим юристом, політиком чи дипломатом, щоб зрозуміти, куди веде та Ліга народи колишньої Росії. Ось приклади.

Після попередження в п. 2 А, що

«С одной стороны, исходя из принципа национального равенства, отрицая допустимость какого нибудь господства одного народа над другим, оставляя полную свободу самоопределения, Лига признает...»

Далі йде те, що має бути «с другой стороны» — (той таки п. 2. Б. д.):

«Ограничения суверенных отдельных государств (що мали б необачність увійти в ту Лігу. М. Л.) в отношении монопольного использования тех частей их территорий или естественных выгод их положения, которые жизненно необходимы для обслуживания экономических интересов других государств, с предоставлением последним в публично-правовом порядке определенных прав пользования на чужой территории».

Коли ж до того додати ще:

«взаимное предоставление свободного въезда, передвижения и временного пребывания граждан одной стороны в пределах других» (п. 2. Б. е.),

то ясно, до чого фактично зведеться обіцяна у п. 3. А. наша «отдельная самостоятельность».

«Российская федерация, Украина, Белорусия, Грузия и Армения должны рассматриваться, как отдельные самостоятельные государства».

Добра нам «отдельная самостоятельность», тільки без «тех частей», які комусь потрібні та по яких всякий буде мати «право свободного въезда, передвижения и временного пребывания»! Це вже нам добре далось в знаки за 270 літ царського режиму і за Керенського, і за Денікіна та Врангеля, і нині під СССР.

Це значить: віддай Російській Федерації — Чорне море, Донбас, Кривий Ріг, наш хліб, цукор, бо все це «затрагивает ее жизненные экономические интересы».

Як на мене, то краще вже одвертий і щирий ворог, що грабує з ножом у руці, ніж оттакі хитрі «соглашателі», як російські ес-ери, Мілюков, Мякотін і ін., що підходять до нас із хитро-сплетеними доказами, що ми пропадемо без федерації з Москвою, яка нас обдарувала «обще-русской культурой».

Одвертий ворог розуміє, як і ті «соглашателі», що без України Московщина переведеться на третьорядну державу й тому щиро каже:

— Чтобъ мы вамъ отдали полтавскій черноземъ, политый русской кровью? Вотъ чего захотѣли! Черное море себѣ забрать хотите? Да оно станеть Краснымъ отъ вашей крови!

Принаймні щиро й одверто. А «соглашателі» дають нам із ласки свої все: «отдельную самостоятельность и суверенность» за винятком «тех частей» нашої території, що їм потрібні. Вони навіть готові помиритися і на тому, що вони для нас «иностранці», бо п. 2, Б, ж каже:

«взаимного признания за иностранцами равных гражданских прав с гражданами своей страны».



Тай тільки те?  
Ми малим ситі...

Але не розбір і критику платформи тої «Лиги мирного разрешення національного вопроса на Востоке Европы» я ставлю нині на обміркування: це може зробити не гірше од мене всякий, хто уважно прочитає ті «Основные положения» і розшифрує, що в них закрито фіговими листками толерантности до національних змагань народів сходу Європи.

Я хоч звернути увагу на де-що инше.

Хоч у «Революционной России» під вищеназваною платформою стоїть підпис одного тільки «русского» ес-ера Гуревича, але оригінал її підписав дійсно русский ес-ер Чернов, а поруч із ним представники соціалістичних партій інших народів: двоє чехів, один грузин, один білорус і... аж четверо українців, ніби то представників українських партій с.-д. і с.-р.

Нехай ті наші партії самі спростують, чи брали вони участь через своїх представників в обміркуванні та ухвалі тої вищереченої федеративної платформи. Мені відомо з розмов з членами тих партій, що ніякої участі в тих нарадах вони, тоб-то їх партії, не брали. Більше того: ті особи, що підписали федеративну платформу за українські соціалістичні партії — самозванці, їх було включено вже давно з тих соціалістичних партій, але вони... самоозначились і заложили свої незалежні (суверенні?) партії укр. с.-д. і укр. с.-р., «партії», що складаються з 3-4 душ кожна, — і з нахабством, цілком природнім для «бывших людей» підписують федеративну платформу з іншими народами від імени українських соціалістів.

Цим авантюристам нема чого втрачати, бо честь свою і національну гідність вони вже давно втратили; отже від людей, здібних до таких вчинків, не можна сподіватися нічого людського.

Але дивне диво, що поруч із тими політичними шулерами поставили свої імена луже поважні чеські соціал-демократи, а також грузинський і білоруський. Їм не могло бути невідомо, з ким вони пертрактують, і на який ризик ставлять своє добре ім'я. Коли навіть припустити, що це їм було невідомо, то таку необачність їх не можна визнати за політично-тактовний крок: всякий бо відповідальний політичний діяч повинен добре перевіритися, з ким підписує угоду та яку кредитовартність має його контр-агент. Коли ж це їм було відомо, тоб-то коли вони свідомо пішли на пертрактації й угоду з політичними шулерами й поставили свої підписи поруч із їхніми, то нехай вже сам читач назве такий вчинок належним йому іменем.

Про грузинського й білоруського представників нехай судять їх земляки; про чеських учасників наради з приводу тої платформи федерації я дозволю собі сказати скільки слів, бо на мою думку вони хоч і «виновны, но заслуживают снисхождения».

Більшість чеської інтелігенції має виразну орієнтацію на «єдину неділимую», вони, слов'яне, досі мріють, що «Славянскіе ручьи сольются въ русскомъ морѣ»,

і ця утопія так їм заступила все поле зору, що вони не добачають реального стану річей: не бачать, що це не море, а трясовина, в якій можна тільки загрузнути й загинути. Чеські видатні політичні діячі, ширі слов'янофіли, не хочуть бачити, що колишня царська «тюрма народів», яку нині більшовики перемалювали з жовтого на червоний колір, не перестане бути тюрмою, коли Чернов з Гуревичем перемалюють їх на рожево, замість тяжких, іржавих залізних ключів до камер поставлять нові легенькі нікельовані, а дозорцям накажуть не «ти-кати», а «ви-кати» арештантам і впевняти їх, що вони вільні й суверенні і що це не тюрма, а приємний вигідний пансіон, по-за яким вони не можуть жити.

Багато є серед чеських політичних діячів таких, що бажали б бути слов'янськими Бісмарками. Але вони забувають, що в німецький союз увійшли тільки німці і ввійшли добровільно; Бісмарк не лякав їх, що німецьке море стане червоним од їх крові. Він був мудрий політик і не тягнув живосилом голяндців або фламандців у німецький союз, не вимагав од них, щоб вони «осознали свою прусскость», не ділив їх на німців першого й другого сорту. А між українцями і москвинами різниця не менша, як між пруссаками та голандцями або фламандцями.

Нехай би чеські політики це зважили, й тоді може вони легше зрозуміють, що й чехам і нам, українцям, ближче до пан-європейського союзу, ніж до тої «Євразії» чи то Ліги «вільних» народів Сходу Європи.

На останку не могу не висловити своєї радості, що п. В. Шульгин може нині вплести у свій вінок «украинцевъ перваго сорта» такі хризантеми, як оці діячі колишнього «Громадського Комітету» у Празі. Ми, «украинцы второго сорта» з великою охотою віддамо йому на придачу ще й усіх наших «смѣновѣховцевъ».

Модест Левицький.

## ЗНЕВАЖЕНА СПРАВА.

Наше громадянство в його переважній більшості ставиться до справи церковної індиферентно, навіть зневажливо. Як багато де в чому іншому, ми і тут безкритично зосвоїли собі погляд старої російської радикальщини, що всю сферу релігії вважала за річ, неварту і негідну уваги освіченої, поступової людини. В російських обставинах це мало коли не рацію, то певні фактичні підстави. На протязі останніх двохсот літ, з часу реформи Петра, церква в Росії втратила значіння незалежної установи, що має свої окремі, ідеальні цілі, і стала просто службовим органом реакційної, влади, маючи своїм головою царя та діючи «по указу его імператорскаго величества». На те ж становище переведено і українську церкву, що з 1686 року приєднана була до церкви московської і мала спільну з нею долю та однакові наслідки одержавлення життя її й чину. Тим і можна пояснити, що українське громадянство, колись так звязане з своєю національною церквою та близьке до її інтересів, поволі втратило моральний звязок з нею, як і взагалі розгубило свої колишні національні традиції. Глибока безодня між інтелігенцією та народними масами українського народу поширювалась ще й на точці релігійно-церковній. Консервативні в своїх духових настроях, особливо в ділянці релігійній, маси народні додержували старих традицій релігійних, незалежно й по-за новим духом офіційної церкви; а інтелігенція того ж народу українського порвала з тими тради-



п'ямі, фактично і творувала їх і тим виключала себе з участі в цій ділянці духового життя свого народу. Таку позицію що-до справ релігійних завоїли собі здебільшого навіть ті шари інтелігенції, що заховали національну єдність з українською народною масою. Визнаючи себе національно українцями, поділяючи взагалі інтереси українського народу, ці національно свідомі українці не поділяли і одкидали ті релігійні інтереси, що ними жила українська народня маса.

Великий духовий здрив революційної доби не здвигнув українську інтелігенцію з її позиції в релігійно-церковній справі. Навіть навпани, наша інтелігенція стала в стороні од тих живих течій, які змагали до відновлення церковних традицій, що коріняться у віковій історії українського народу та властиві національному його духові. Серед тих традицій маємо і такі певні громадські цінності, як елемент соборності, себ-то самодіяльної участі всіх членів церковної громади в житті церкви, як широко переведена виборна засада в урядкуванні церковними справами. Але український інтелігент в момент революційного захоплення ще м'якше схочий був звернути свою увагу в сторону зневаженої справи «клерикальної», що нею так погорджували освічені люди російського радикального світа. А тим часом у широких масах, і не лише українських, все більше давало себе знати, в наслідок великої війни, підвищення релігійного чуття: певні певні цінності не лише матеріальні, але й духові, накоївши багато лиха та страждав людських, війна примусила маси звернутися до традиційного, виробаного джерела духового задоволення і втіхи — до релігії. Повсюди в Європі, в тім числі й у північних сусідів наших, на допомогу духовенству в більшій чи меншій мірі прийшли в сій справі і сили національної інтелігенції. У нас навпаки: інтелігенція, власне політичні її крути, так само презирливо одверталася од цієї справи, і, сама того не розуміючи, шкодила тим справі національній. Для potwierдження наведу приклад з нашого недавнього минулого.

Живими силами українського духовенства на початку ж революції utworено було Українську Церковну Раду, що ставила собі завданням перетворити церковне життя на Україні, на основі старих релігійно-національних традицій та відповідно новим сучасним вимогам життя. Церковна Рада виявила велику творчу енергію, між іншим розпочала і фактично доконала справу скликання Всеукраїнського Церковного Собору. Праця цих українських діячів церковних, розуміється, зустріла рішучий опір з боку єпископату, який і в революційний час захоував у своїх руках усі адміністративні і матеріальні засоби в церковних справах і був чинний проводити церковне життя по своїй уподобі. Єпископат, що був цілком московський — чи з свого національного походження, чи з своїх національно-державних переконань, робив усі перешкоди національним домаганням Української Церковної Ради, уживаючи для цього оті свої зовнішні засоби, і тим способом гальмував певні національні досягнення в даній ділянці українського громадського життя. Завдання влади, свідомої своїх національно-громадських обов'язків, полягало в тому, щоб увільнити церковне життя українських громадян од тих зовнішніх пут, якими очевидно зловживали чинники, чужі й ворожі для українських інтересів. І з таким власне проханням удалася Українська Церковна Рада до Українського Генерального Секретаріату — із скромним проханням забезпечити українцям свободу творення національних форм церковного життя.

Ту справу довелось в Генеральному Секретаріаті реферувати мені, як Генеральному Писареві, бо ресорт духовних справ не був представлений у Секретаріаті. Я доводив конечну потребу увести церковно-адміністративні справи у загальне річчє діяльності української влади і певним зовнішнім контролем над адміністративною діяльністю керуючих органів духовенства унеможливити їх зловживання в церковних справах. Це конче потрібно було зробити, поки не було формально переведено одділення церкви од держави і поки чужоземній у нас єпископат користувався державним апаратом та всякими засобами влади. Справа ця не знайшла собі вирішення в Генеральнім Секретаріаті, і я після реферував її в Централь-



ній Раді. Тут вона викликала бурливі дискусії, які привели в результаті до резолюції в тім сенсі, що державним ідеалом нашим єсть такий устрій, де релігія мусить бути приватною сферою життя, а тому утворення яких-будь адміністративних установ для тої сфери було б віддаленням од певного устрою. Отже, справа залишилася *in statu quo ante*, і українське громадянство, як церковна паства, тим способом, очевидно, покривджене було в церковній ділянці українського життя. І сталося це тому, що тодішні чинники політичні не були свідомі ні своїх прав, ні обов'язків в церковних справах, які зовнішньою, адміністративною стороною своєю безсумнівно входять у компетенцію звичайної адміністративної влади. Надаючи чужинському єпископатові всі права і засоби державної влади, українські політики, ухилиючись од необхідного контролю над тою владою, давали тому ворожому чинникові цілковиту волю і змогу до найбільшого самоправства та зловживання на шкоду українським національним інтересам.

Наслідки того були дуже сумні. Заініційований Українською Церковною Радою Всеукраїнський Церковний Собор став осередком ворожого українським інтересам акції. Вибори на Собор переводилися з великими зловживаннями, — фактично члени Собору призначалися архiereями з своїх прибічників. Тому склад цього «Всеукраїнського» Собору був очевидно протиукраїнський. Першим кроком його були вибори на митрополита Київського, себ-то на голову Української Церкви, відомого українофоба й реакціонера архієп. Антонія Храповицького, що саме перед тим здобув собі популярність заборонаю читати на Великдень свингелію на «базарній» українській мові; другою справою того собору було виключення членів Української Церковної Ради із складу Собора. Увільняючися, завдяки певній більшості, од небажаних елементів; Собор переводить проєкт автономної української церкви, та ще й такої, що зводила українські єпархії на звичайне становище всіх інших єпархій під верховною владою «всеросійського» патріярха. Гетьманський уряд автоматично переслав той проєкт у Москву на затвердження всеросійського патріярха, але тому і цей проєкт видався надто самостійницьким, і він повернув проєкт Соборові з своїми увагами для відповідних поправок.

Це був цілком натуральний наслідок ігнорації справ церковних з боку влади й громадянства. Цю сумну ситуацію мав я перед собою, коли з доручення Українського Національного Союзу увійшов у склад правительства Гетьмана та прийняв на себе обов'язки міністра культів. Раду міністрів удалося переконати в хибності її церковної тактики; іменем правительства я одкинув проєкт церковної автономії і оголосив на Соборі автокефалію Української Церкви. Справа української церковної незалежності так була дискредитована всім попереднім, що єпископат на Соборі зважився на рішучий опір проти того оголошення, а за кілька день з приводу моєї демісії (по оголошенню Гетьманом федерації) урочисто співав «Тебе Бога хвалим». Той самий єпископат, виходячи за межі церковної ділянки, видав до народу відозву із закликом поборювати повстання Директорії, од перемоги якої слушно сподівався вже иншого чину в церковних справах. І не помилився: декретом Директорії 1 січня 1919 року оголошено автокефальність Української Церкви.

От короткий перебіг подій в церковній справі, що свідить про хибність загально розповсюдженої серед нашого громадянства тактики ігнорації церковної справи. В основі такого погляду лежить нерозуміння самого сенсу релігії й церкви. Сфера віри, дійсно, єсть сфера особистого сумління кожної людини, її особисто приватна, недоторкана сфера; але тільки до тої межі, поки вона з сфери переживань особистих не переходить у сферу звичайних зовнішнь-правних відносин людських, поки церква, громада віруючих, не стає правною громадською установою поруч з іншими людськими установами громадськими. Не можна дивитись на церкву лише як на установу Божу, що має свої основні ідеальні цілі по-над земними умовами людського життя: по-за тими ідеальними цілями церква, як установа громадська, близько зачіпає і втягає у сферу свого чину інтереси також і людського порядку — матеріальні, адміністративні, державні, національ-



ні. І ті, хто чує в душі своїй Бога, і ті, хто з засади одкидає сенс віри, мусять однаково зрозуміти, що в церковній справі єсть сторона, що для тих і других однаково зрозуміла коли стоять вони на ґрунті національних інтересів свого народа. Для перших це, розуміється, звучує значіння справи, але будемо говорити про неї у цих звужених, так би мовити, утилітарних, межах національної користи. Отже, з погляду інтересів громадських і державно-національних для кожного українського громадянина, якого ті інтереси обходять, не може байдужим бути, чи забезпечено в церкві свободу національних форм церковного життя, чи персональний склад керівників церкви, з погляду національного та громадського, не ставить небезпеки для такого національного самовизначення церковної громади, чи нарешті керуючий осередок адміністративного апарату церкви перебуває в межах української державної території чи по-за її межами, се-бо-то чи церква українська незалежна, автокефальна, чи залежить від церковної влади чужо-державної. Прошу іґнорантів церковної справи, що проходять з презирливою неувважливістю по-за неї, на одну мить увявити собі таке порівняння та вирішити, що краще з погляду громадського й національного: щоб на чолі української церкви, як установи громадської, що звязана з цілою системою національного життя, стояли такі особи, як напр., колишній організатор життя на Україні митр. Петро Могила, або, наприклад, митр. Йосип Нелюбович-Тукальський, борець за незалежність української церкви, чи такі, напр., органи чужинецької московської церковно-державної влади, як славновісний митр. Антоній Храповицький, або не менш славновісний перехрещуватель Галичини митр. Євлогій? Відповідь здається ясною не на користь останніх, а між тим саме ці останні стали й стояли на чолі української церкви як-раз завдяки системі «непротивлення злу» з боку українського громадянства та української влади.

Наші політики зневажили значіння церковної у нас справи цілком безпотрібно, а для справи національної — на шкоду. Реліґія була й залишається тим фактором, що супроводить життя людства на всіх щаблях його розвитку, і викоренити реліґійні ідеї з його свідомости до цього часу ще не вдалося, хоч би які там рішучі вживалися та і вживаються тепер способи. Отже, треба виходити з цього реального факту, а не з суб'єктивних, бодай і раціонально уґрунтованих, поглядів на самий сенс факту віри, і з цих реальних, життєвих обставин треба той факт оцінювати.

Зокрема ми, українці, не можемо нехтувати традиційности реліґійного моменту в життю нашого народу. Коли в добу всестороннього творення нашого національного життя не хочемо бути тими, що загубили рід, Іванами, то мусимо пригадати, яка роль належала реліґії й церкві у найвідповідальніші часи нашого національного життя, коли нація виявляла максимум свого пафосу, борючись за самий факт свого існування — існування нації. Коли поглянемо на справу з цієї точки погляду, то побачимо, що у дуже відповідальні у нас історичні хвили боротьба за націю та її живі інтереси провадилася, та й тепер почасти провадиться, як-раз під гаслом віри й церкви, — «нашої руської віри». Гасло реліґійне, як гасло ідеальне і найбільш зрозуміле, покривало собою інтереси більш утилітарного порядку — економічні, соціальні, політичні, національні, і оборона цих інтересів фактично концентрувалася в боротьбі реліґійній, напр., в добу війн козацьких. А пізніше, хіба ж не голова Української Церкви митр. Йосиф Нелюбович-Тукальський найрішучіше обороняв засаду незалежності, і цю засаду було в справах церковних переможено Московією на кільки десятків літ пізніше, ніж у справах державних. Та і в дальшому, в добу остаточного ламаєння наших державно-національних форм, церква залишилася останньою та найбільш тривалою твердинею нашої культури і національною. І лише як переможено було церкву, тоді вже, в кінці XVIII століття, російський уряд міг спокійно собі сказати, що переможено націю. Церква додержала найдовше культурно-національні традиції. — тсяж тепер не тільки взято було націю у зовнішні державно-поліційні шпуги, але й можна вже було тепер витравляти саму душу нації, витворювати тих



недолюдів, національних гермафродитів — «тоже малороссов с русской душой», що складають лихо й сором нашої нації.

А тепер хіба не те саме, в іншому вигляді, значіння має чинник релігійний в боротьбі за національність майже на всьому просторі українських етнографічних земель — на Україні, на Воллі, Холмщині та почасти на Закарпатті? Особливо інтересні процеси в церковній справі бачимо на Україні. Національне відродження не пройшло тут мимо церкви. Церква національно визначилася, і на цім ґрунті уже відбулася різка боротьба між українською паствою та московським єпископатом, який був ще раніше, до революції, поставлений з московського центру. Большевицька влада дивилася спершу досить об'єктивно на цю внутрішню церковну боротьбу на Україні, не маючи підстав боронити права московського патріярха. Перемога сталася, розуміється, на боці української церковної маси. Ставши не лише формально, але й фактично незалежно од московського патріярха, українська церква утворює свій національний єпископат; націоналізується церковна служба — і що-до мови, і що-до відновлення старих богослужбових традицій, які двісті літ витравлювала московська церковна цензура: відновлюється старий на Україні принцип громадської самодіяльності в справах церковних, і між іншим члени кліру вже не призначаються адміністративною згори, а обираються самою церковною громадою. Це все підвисло релігійній настрій мас і звернуло увагу большевицької влади, що пробувала використати український релігійний рух в своїх комуністичних цілях. Аполітична позиція керівників української церкви стягає на їх голови тяжкі репресії. Митрополита Василя час од часу арештовують та закидають до в'язниці; той ж долі зазнають і інші, активніші діячі церковні. Боротьба проти релігії, по термінології большевицькій — проти «опіума народа», приймає характер репресії. Як реакція шаленій богоборчій агітації, повстають численні легенди про оновлення церков, ікон, про інші чуда, що захоплюють маси, викликають велетенський розмах прочанства до легендаризованих пунктів. Большевицька терористична тактика перегнула палицю в другий бік і надала релігійному рухові почасти нездоровий характер; але в основі свій рух той має звичайний нормальний характер, як явище світове, лише підвищене в даних ненормальних умовах.

І дуже характерно, що ті інтелегентні українські сили, що залишилися на терені большевицької влади, в певній мірі відчули релігійні настрої народа і взяли участь в релігійному рухові, приймаючи його і в релігійній його суті та оцінюючи його також і з погляду національного його значіння. Звідси ті большевицькі громи на «петлюрівський» напрям української церкви. Громи — сліпі і даремні, бо аполітичні та лояльні до влади діячі церковні мають перед собою власне церковно-національні цілі. Не можуть не розуміти цього і самі большевики, але як атеїсти-космополіти з засади, вони звичайними своїми методами тероризують усяке явище, що не входить у річище їх вузько-партійної диктатури.

Поруч з цими фактами релігійного життя на Україні українська інтелігенція на еміграції додержує взагалі старої тактики в українській справі. В бувших українських таборах Польщі та в деяких осередках еміграційних у Франції існують церковні парафії. Але на терені найбільшого скупчення еміграції в ЧСР не має навіть парафії, — було зроблено спробу в Подєбрадах, та потривала вона недовго і припинилася. Ніякої організаційної праці в церковній справі не пророблено. Між тим московська еміграція на цім самім ґрунті розвинула велику релігійно-церковну акцію, що об'єднує в собі найрізноморідніші течії політично-громадські; навіть утворено (в Парижі) високу духовну школу, що має готувати кадри вчених діячів церковних.

Отже, як і раніше, проходючи повз даного явища, ми його не розуміли, так не здаємо собі справи з його значіння й тепер та так само ставємо перед ним, як перед новими ворітьми, коли доля судить нам вернутися додому. Це складає певну сторону нашої емігрантської одірваності од України. Її маси живуть релігійними інтересами, борються за свободу сум-



ління, утворюють свої властиві форми релігійного життя, терплять страждання й муки, що переносять думку у старохристиянську добу, а ми скептично-презирливо абстрагуємо факт, прикриваючи ним своє невміння підійти до нього, своє цілковите нерозуміння його. Не можна одійти од релігійно-церковного питання, не вирішивши й неупорядкувавши його. — це значило б перемішати справу церковну із справами іншого порядку, заганяти хворобу в середину і завдати собі великих труднощів надалі. Навпаки, що справу людського сумління треба точно приділити до ділянки особистого сумління, виділивши звідти все, що туди не належить, і тим увільнити місце в нашій роботі для боротьби за інтереси політичні, національні, державні. Так само соціалізм колись заходився одмахнутись од того питання, що перешкоджало об'єднанню мас на ґрунті самих економічних інтересів, — визнавав шкідливим елементом націоналізм, бо він вносив роз'єднання в лави робочих мас і не давав з'осереджувати їх увагу на одному завданню; але така спроба ухилитися від реального, життєвого скраховала, і соціалізм мусив піти йому на зустріч, розмежувати різні сфери людського чину та в певній мірі використати новий могутній чинник людського життя. Ми так само вже пробували ухилитися від чинника релігійно-церковного — собі на шкоду, бо він таки постукався до нас примусово. Тож не треба далі змагатися безпотрібно з вимогами життя. Справа нашої національної церкви не єсть лише справа чистої релігії, що становить сферу особистого життя кожної людини. Наші церковно-національні традиції і факти сучасного життя зобов'язують нас бачити в нашій церковній справі і ще щось крім того. Поки-що — і це мабуть надовго — інтереси церковні переплітаються у нас з інтересами громадськими, національними, навіть державними. Тож здаймо собі ясно справу церковну, не в'яжучись тою російською радикальщиною, що не мала в церкві національно-громадських традицій і з засади ставилася негативно до церкви, як до категорії реакційної. Для нас справа церковна — справа національно-громадська, одна з виразних форм і ознак нашого національного та громадського життя.

О. Лотоцький.

## БЕЗРОБІТТЯ В ССРСР.

З того часу, як почала функціонувати большевицька статистика, вияснилося, що кількість безробітних в ССРСР безупинно збільшується. З одного боку Наркомтруд, через біржі праці, з другого боку Профсоюзи, ведуть реєстрацію безробітних, не можна думати, що досконали, але у всякім разі настільки точну, щоб можна було користуватися для висновків економічного і соціально-політичного характеру.

По даних Профсоюзів, які сягають далі ніж Наркомтруд, кількість безробітних на жовтень 1925 року була 837.000, на загальну кількість членів Профсоюзів — 7.800.000; на жовтень же 1926 року безробітних вже було — 1.200.000 на загальну кількість членів в 9.500.000 чол.

Беручи під увагу те, що совітська статистика запевняє, що лише 50% робітників входить в профсоюзи і що відсоток безробіття і серед не-синдикованих робітників такий же, як і серед синдикованих, знайдемо, що загальна кількість безробітних в ССРСР є близькою до 2.400.000. Між іншим, щоб далі не було плутанини і непорозуміння що-до самого поняття «безробітності», оговоримося, що вище подана статистика бере поняття безробітності в повному розумінні цього слова. Так зване «зайве» населення, себ-то населення, яке при данім розвитку продукції не може знайти повного примінення своєї робочої сили



і себе цілком прогодувати, по обрахунку Центр. Статист. Управ. ССРСР опреділюється не менше й не більше, як в 24 добрих міліони душ.

Ці сумарні дані, які ми навели що-до чистого безробіття і «зайвості» населення, при тенденції їх систематичного і невпинного зростання, чого не заперечують і московські більшовики, вказують на те, що безробіття це не є проста економічна криза, а є справжня соціальна криза, яка зростає, розвивається, і що її більшовики з тими засадами соціально-політичними і економічними, якими оперують, не в стані ні спинити, ні зменшити. Більшовицька література по цьому питанню, коли воно ставиться руба, згучить майже як мальтусова аксіома про бездіяність дорівняння засобів продукції до кількості населення. Та це й не дивно, бо крім 24.000.000 «зайвих» душ в ССРСР, по даних знов таки Центр. Статист. Управління ССРСР, що-року ще народжується 1.835.000 зайвих (натуральний приріст населення), яких нема чого й думати зайняти якось в продукції. Одним словом, беручи загальну кількість населення в ССРСР в 143.000.000 (дані перепису кінця 1926 р.) знаходимо, що  $\frac{1}{6}$  цієї цифри є власне зайва. Такий є розмір і тенденція соціально-економічної кризи, яка безумовно змусить московську пугачовщину так чи інакше капітулювати не сьогодні, так завтра.

Цікаво між иншим поглянути і на окремі складові цифри по категоріях безробітних; вони теж багато чого роз'яснюють і висвітлюють. По даних Наркомтруда, серед зареєстрованих на біржах праці було: 47% жінок, 14% підлітків, 22% таких, що по найму раніше зовсім не працювали і 14% таких, що лише рік, як почали працювати по найму. Ці дані вказують загалом на колосальне утруднення життя, на пролетаризацію і пауперизацію нових і нових шарів громадянства, які не знаходять примінення своєї праці ні в індустрії, ні в сільськiм господарстві і, поповнюючи ряди безробітних, поповнюють і кадри частини населення, якій не лишається иншого виходу по дорозі поліпшення свого економічного стану, як революція і знищення соціально-економічної організації, що засуджує їх на економічну і фізичну смерть.

Дані профсоюзів між иншим показують, що є напр. група інтелігентних безробітних в 300.000 душ, при чому серед них 46.000 медичних робітників. Це в той час, як кидаються гасла: «смерть неграмотності» і «війна хворобам». Розуміється ця група є не через те, що московські філантропи суть обскуранти. Розуміється, ні, а через те, що соц.-економічні обставини, створені більшовиками такі, що інтелігенція має лише один вихід — тупіти і вмірати.

Індустріальне безробіття, по даних Наркомтруда, з цифри 171.000 в січні 1925 р. виросло до 1 жовтня 1926 р. до 230.000, при чому цифра безробітних металістів за рік з 37.500 виросла аж до 70.700. Ці дані ще раз підтверджують лише ту картину безпомічності більшовиків справитися з стихійним процесом соціальної кризи, яку вони викликали і яку не годні абсолютно регулювати і направляти.

Єдиним виходом з такої органічної кризи наростання безробіт-



ности може бути лише інтенсифікація продукції сільського господарства і індустрії, бо решта засобів, як трудове посередництво і трудова, і матеріальна допомога безробітним, переселення і т. и. — це все паліятиви, які нічого не можуть поліпшити. Що можуть змінити, скажім, 70.000.000 руб., асигнованих по бюджету 1926-27 р. на фінансування всього сільського господарства? що зміниться від асигнування — 63.000.000 руб. на соц. страхування 2.400.000 безробітних протягом 1926-27 року, або від того, що, при натуральному прирості населення що-річно в 1.835.000 і 24.000.000 зайвого населення, большевики намітили до переселення протягом 10 років 5.000.000 душ? Розуміється, майже нічого. Отже стихійний напрям нової соціальної революції ясно і недвозначно намічається. Московські большевики, не дивлячися на всю свою гнучкість і тактичну безпринципність не можуть перескочити все ж таки через самих себе і цілком відмовитися хоча б і від сурогату комунізму — державного бюрократичного капіталізму. Раз так, то вони ніколи не зможуть вийти з зачарованого кола: щоб посунути продукцію, треба капітал, щоб мати капітал, треба продукувати. Большевицький *circulus vitiosus* визначається на зовні безробіттям, зростом його і визначає колосальну соціальну кризу, яку він поглиблює фатально і яка має кінчитися революцією, відкиненням принципу колективізму і реакцією в бік індивідуалізму, власности, продукції і розподілення, як способу зрушення народнього господарства з мертвої точки.

Між иншим в тих конвульсивних своїх паліятивних заходах боротьби з безробіттям у відношенню до України большевики домішали велику дозу і злісного імперіялізму і плантаторської безцеремонности, яку можна дорівняти лише до дикого господарювання в давні часи приватних компаній, напр. в Індії. Напр., славнозвісний парагр. 3 інструкції ЦИК СССР по переселенню говорить, що «одним з перших завдань мусить бути встановлено заселення таких районів, культивування яких є важливим з політичних мотивів». Перед нашими очима проходить оповіщення українського населення на Україні зайвим і виселення його з України в той час, як для опанування Україною вселяється чужий і ворожий Україні елемент для зміцнення впливу Московщини в її колонії Україні. Боротьба українців з політикою безробіття і «зайвості» населення, яку провадить московський імперіялізм, мусить бути направлена впершу чергу на розкриття сути цієї політики, її пружин, на рішучу її негац'ю, а з другого боку на виставлення рішучих і ясних контр-принципів. Отож нашими принципами мусить бути показування українським масам повної неможливости для московських окупантів розрішити соціальну кризу, безробіття прямим шляхом, а з другого боку треба оповістити безпощадну боротьбу з головним паліятивним козирем большевиків — виселенням людности з України. Большевики виставляють гасло — геть зайве укр. населення з України! — ми ж його мусимо перевернути й на підставі національної справедливости виставити як принцип, що неукраїнське населення є зайвим на Україні і що воно мусить бути виселене з України.

**І. Заташанський**



## ПІДСТУПНЕ ОТРУЇННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ.

(Кінець \*).

Це ж — кругова порука *sui generis*, ще ліпші приклади якої дають інші новітні українські письменники, як це побачимо далі.

Потім Лебідь переходить до критики найліпших творів тих «оригінальних» авторів. Але ж, говорячи про головний твір Качури, — письменника «із широким і сміливим розмахом», признається, що «для автора була азазакка композиція речі» (саме вихваленої Лебідем же), а в дальшій уступі додає: «Слабим місцем Качуриної повісти до того є свідоме прагнення дотепів. Це робить його твір претензійним». І на доказ справності свого делікатного зауваження приятель-критик наводить «оригінальний» Качурин епізод з свинею, котра викрала у понятого важливий пакет з написом «совершенно секретно» і тим дала авторові можливість закінчити оповідання. От же, як легко догадається кожен емігрант, і Гоголь, не менш за Хвильового та інших «пограбованих», мусить заявити Качурі претензії на своє «авторство». Це доглядів навіть догадливий рецензент і ласкаво наживав пальчиком молодому письменникові в «таланті якого більш холодної об'єктивності, більш розумової розсудливості», ніж у Хвильового, Коцюбинського та Чехова!... Бідолашні небіжчики: з ким рядом ставлять тепер їхні наймення!...

Але вертаємо до Лебедевого «словоблудія», як говорять на совітській Україні.

«Коли Качура з цього старого гоголівського анекдоту скористувався, щоб розв'язати справу соціал-демократичної підпольної організації, то отримує велику невідповідальність». (Зверніть увагу на критикову мову! *І. К.*) І далі: «Багато цієї штучної надуманості в окремих формальних прийомах Качуриного писання. Він багато взяв у Хвильового». Таки по дорозі «наложили» й самому Хвильовому!..

Тепер ще про *Микитенка*, що утворив дві перлини: «Будні» та «Нуні», про котрі *О. Дорошкевич* говорить: «вони вражають свіжістю фарб у трактовці старих, ще Коцюбинським зачеплених сонетів». <sup>23)</sup> Лебідь висловлюється про них так: «Для свого оповідання «Будні» (*Микитенко*) бере... досить анекдотичний епізод з нашої дійсності... «І «Будні», і «Нуні» окремими прийомами так само виходять з Хвильового». Далі наводить низку прикладів і робить висновок: «Все це приклади з «Буднів» і разом з тим усі (! *І. К.*) вони з «Синіх етюдів» і «Осени» Хвильового. Те ж саме і в «Нуні»...»

Як же дивиться на таку «свіжу» творчість критик? «Це, звичайно» не гріх, а може як раз гарна риса молодих письменників, що вони наслідують гарних зразків» (Підкр. наше. *І. К.*). Ще б пак, додамо від себе! Це ж бо й є практичне переведення в життя науки «незабутнього Ілліча!» Перепиши безграмотно чужу річ, навіть відому кожному школярикові колишньої церковно-парафіяльної школи, а вже якийсь Лебідь чи *Дорошкевич* знайдуться і похвалять на честь українського письменства. Але ж навіщо переписувати самого лише Хвильового? Хіба ж крім Гоголя та Лермонтова, не можна «зкористуватись» для «наслідування зразків» з Тараса Шевченка, Апуңціо, Верхарна і т. д.? Були ж і перед совітськими талантами якісь там письменники й на Україні, й по широкій «гнидій» Європі!..

\*) Диви «Тризуб», ч. 10 (68).

<sup>23)</sup> Ibid.



Чого ж дивуватись, коли Гео Шкурूपій (сполучення імен Так воно в дійсності і є.

Ось новий і те ж явно талановитий поет, — славного прадида Тараса... правнук — Іван Шевченко.<sup>24)</sup> Про загальний характер його музи можуть свідчити хоча б такі уривки, що беремо з книжки його поезій, виданої Державним видавництвом:

«В Чорному морі панство топили,  
Гади і в Парижі дрижали»...

Або:

«Дзвінко, дзвінко кулі цвквають  
По возі аж порощить».

Наведеним зразкам не можна відмовити в оригінальності, хоча вони й нагадують класичну поезію:

«Ой, на дубі жолуді —  
Пливе йнак по воді».

Але ж зате вже з очевидністю про приналежність до школи Хвильового говорить наприклад, такий Іван і в вірш, що не уступить і Тарасовому:

«Ой, Дніпре наш, Дніпре широкий та дужий,  
Багато, батьку, носив байдаків»... і т. д.

Це зже робить не аби-яке вражіння!... Та не менше вражіння мусить робити й мудра ремарка освіченого рецензента (Б. Коваленка), котрий в цій вірші «помічас вплив» народніх пісень!!!... Загалом же рецензент визнає «збірку цікавою, не дивлячись на її порядну загальну недосконалість». Цілком погоджуємось з критиком: нічого цікавішого в українській літературі ми ще не здибували...

Отже, як бачимо, Тарас Шевченко вже послужив «гарним зразком» для учнів Хвильового (Чому ж не може послужити й Ануціо, коли ж і сам маестро Хвильовий має на нього навіть свій погляд, що й зазначив у оповіданні «Граїда» такою реплікою: ...«І до речі, як ви дивитесь на Д'Ануціо?... Пробачте мене, але цей експанзивний суб'єкт безперечно багато має спільного з нашим національним героєм, що ім'я йому Симон».<sup>25)</sup> То ж чи диво, після цього, що один з найвидатніших тогочасних повістярів Валеріян Підмогильний, которого чи не найбільше важить наша еміграція (пригадайте, як рекламувала його «Нова Україна Микити Шаповала»), також майстер «наслідування гарних зразків», а тому «своє» оповідання «Військовий літун» совісно переказав з «Forse che sì, forse che no» — Габріеле Д'Ануціо і, «нічтоже сумняшеся» підписав власним — Підмогильного — ім'ям. Чим же це гірше за «Ой, Дніпре наш, Дніпре» — Іван Шевченка, або «свині» — Микитенка? Не дурно ж редактор «Ж. і Р.» О. Дорошкевич з приводу цього оповідання, пише про Підмогильного — «перед нами позначився вже довершений художник».<sup>26)</sup>

Але ж ми не згадали «всує» й Верхарна.

Про молодого радянського поета Грицька Коляду зже досить набридлий нам критик Лебідь пише так: «Чи то письменник, написавши своєю (Знов — «свою», — підкреслення наше. І. К.) поему «Жінка в фарбах», забув позначити, що запозичив (м'яко висловлюючись) її у Верхарна, чи то так збіглося, що Верхарн і Коляда «почті що одинаково» пишуть, — а тільки «Жінка в фарбах» страшенно нагадує «Жінку в чорному» Е. Верхарна, хіба трошки слабше переказану».<sup>27)</sup>

А хіба славнозвісний ще за передбольшевицьких часів М. Семенко не «запозичив» (яке прекрасне слово!) цілу найвидатнішу назву в нашому письменстві, назвавши найбездарнішу книжку в світі — свої вірші — «КОБЗАРЬ»?...

<sup>24)</sup> І. Шевченко. — «Комсомольське» (поезії) ДВУ. 1925

<sup>25)</sup> Див. «Л-Н. Вістник». Кн. VII-VIII, 1926.

<sup>26)</sup> Ibid. Кн. III.

<sup>27)</sup> Г. Коляда «Прекрасний день». Поеми, В-во Сім. Москва 1926.



трашенно нагадує популярну один час в Харькові Баронесу Стреху!), характеризуючи поему відомого Валеріяна Поліщука — «Лєнін», говорить, що «сюжет поеми Поліщукової запозичено (знов те щасливе слово! І. К.) з простої статті, образ Лєніна-промовця — в Аросва, зовнішній вигляд Лєніна — у Д. Бедного»...<sup>28)</sup>

Отже виконання заповіту «Льліча» — це одна з найхарактерніших ознак авторської творчості п'ятикутних 150-трьох українських письменників — «запозичальників без віддачі».

Друга характерна їхня риса — їхня повна, вражаюча безграмотність, що так і пре з кожного їхнього слова, не зважаючи на всі казенні українізації.

Побіжно ми вже зазначили перлини їхньої літературної мови та знання рідної історії, не оминаючи іноді й критиків та рецензентів. Шкюдуючи місця, ми обмежимося лише трьома першими-ліпшими прикладами, котрі відзначають самі совітські критики.

Про відомого й на цім боці по передрук х Петра Панча рецензент К. Довгань, котрий сам пише, наприклад, таке: «Постать дідова — трохі складніш, але так само — мало природня», — говорить: «Багато нонсенсів, що трапляються в збірці, свідчать за певну (аж занадто певну! І. К.) неохайність що-до мови». «Через усю книжечку — 25 граматичних помилок на яких 25 сторінок друку».<sup>29)</sup> Беручи ж на увагу, як сам рецензент володіє мовою, — маємо сумнів в справности рахунку.

Про другого, тако ж відомого ще за старих часів, а тепер цілковито розквітлого Евгєна Кас'яненка не менш відомий критик С. Савченко дуже обережно говорить, що Кас'яненко те ж мало знає мови й наводить кілька прикладів, з яких беремо тільки один: «піддана під вплив жару гора м'яса не могла триматися власним своїм складом».<sup>30)</sup>

Вихвалуючи славнозвісного Вал. Поліщука, котрий, як відомо, написав оду про Онана, той же самий Лебідь (після «але») говорить:<sup>31)</sup> «Як на колосальну хибу Поліщукових творів треба вказати ще (! І. К.) на недбале відношення його до мови. Це взагалі властиво усім (підкр. наше. І. К.) нашим молодим письменникам, — ця просто неохайність що до мови, яка виявляється як в окремих словах, взятих переважно з мови російської». А ще ж цього самого В. Поліщука вкупі з О. Досвітним та П. Тичиною на казенні гроші послано за кордон, щоб вони принаймні почули якісь інші «иностранные» слова, крім московських! Правда, Ф. Якубовський констатує: «Що до Поліщука, то нам здається, що він коли ще не їздив до Європи й писав «Європу на вулкані», знав її не менше, ніж знає тепер, коли, після подорожі, написав «Розкол Європи»... «Поліщукова книжка — це тільки зайвий приклад того, як «наші» не вміють їздити до Європи».<sup>32)</sup>

Далі Лебідь потверджує, що Поліщук не вміє не тільки наших слів, але ж «також і будови речень» і «особливо сполучень слів», як «і всі інші» молоді п'ятикутні «мистці слова»!... «Як приклади: власть, плата, сталь, «громокіпнячі сили» (слабенький відгук Ігоря Северяніна, «випозичання» навіть виразів! І. К.)

Чи ж диво, що К. Довгань, котрий і сам, правда, мало тямить в нашій мові, категорично запевняє: «сучасний письменник український, за небагатьма винятками, української мови не знає. Йому треба взяти до рук «Ізюмова»».<sup>33)</sup>

<sup>28)</sup> Вступна стаття до найганебнішої книжки українською мовою — «Лєнінський декламатор», В-во «ЧАС». К.

<sup>29)</sup> П. Панч. «Калюжа» В-во Книгоспілка. 1925, ред. «Ж. і Р.», ч. 11. Передрук в Л-Н. В.» кн. X, за 1924 р.

<sup>30)</sup> Рец. на переклад з А. Сінклера. Там же.

<sup>31)</sup> А. Лебідь — «Валеріян Поліщук», «Ж. і Р.» ч. 1-2.

<sup>32)</sup> Рец. на «Розкол Європи», «Ж. і Р.», ч. 10.

<sup>33)</sup> К. Довгань. «Про сучасну Українську літературну мову». «Ж. і Р.», ч. 11.



Ми тут спинимось, бо стаття надмірно розрослась, хоча матеріялу ще більш сумного той самий худенький комплект «Життя і Революція» містить в собі стільки, що його б вистачило ще на десяток таких статей. Ми бо свідомо обминаємо все те, що не стосується чистої белетристики та поезії. Але ж там ще існує безліч молодих наукових сил, про яких доведеться сказати окремо.

Але ж і на підставі зазначеного ми маємо право, або ж — певніш — примушені зробити кілька висновків.

По-перше: загалом і без винятку — всі нові письменники, поети критики і т. д. котрими нині намагається пишатиь совітьська Україна, — на наше око, — виглядають буквально неуканами. Це — крім зазначеного вже раніш, стверджує тогочасний обсерватор українського письменства, М. Зеров, говорячи: «Широке поле невикористаних можливостей і при тому — відсутність справжнього учеництва, знаннів, авторської вибагливості, мистецького заглиблення — от атмосфера, в якій виростає наше молоде письменство».<sup>34)</sup>

Друга риса тогочасних совітьських нових письменників — професійна безчесність і свідоме злодійство. Нездібні до власної творчості, що фактично і неможливо, коли їх пускають в літературу лише за те, що вони — «справжні червоноармійці», — вони можуть лише безграмотно списувати чужі слова і вирази, та «запозичувати» чужі ідеї. Приклади, наведені вище, мають такий масовий характер, що ми маємо право це говорити про весь той загал. А потвердженням нашого висновку являється характеристичне признание О. Дорошкевича — першого редактора «Революції і Життя», котрий говорить: «читаючи рукописи, в и ясно відчуваєте вплив «останньої прочитаної книжки» видання Ленгіза»<sup>35)</sup> (копійчани московські видання. І. К.)

Третя їхня загальна риса — безмежне безсидство, котре не буває властивістю психично нормальних людей. Найліпшою річчю Хвильового вважають оповідання «Я»,<sup>36)</sup> в якому він оспівує убивство власної матері з обави, щоб дегенерат-чекіст не вважав зйого за мало-революційного. По інших творах Хвильового і всієї його школи розкидано такі слова й мотиви, що за царських часів їми користувались тільки в жовнірських касарнях, де, одначе, було порозвішувано віршовані плакати:

«Свернословье — смертний грѣхъ  
И не красить разговора,  
Хоть во рту — да не орѣхъ  
И прилично только вору».

Сексуалізм, що доходить до оспівування й опоетизування онанізму, не кажучи вже про вимальовування на всі способи всіх полових форм взаємин, — це загальний лейт-мотив того, що пишуть повістярі і поети з тамтого боку. Перечитавши те, мусиш визнати, що Винниченківська порнографія, яка свого часу так глибоко засмучувала правдивих аматорів нашої літератури, це — лектура, занадто «пісна» навіть для «совітьських інститутон», котрі не сьогодні-завтра з'являться в совітьських інститутах «для благородних советских девин», замість «зодотоволосих робфаківок». Загалом кажучи, все те, що нормальна людність культурного світу вважає за ненормальне, гріховне, підле, кримінальне, підступне, провокаційне, гидке й огидне — все це являється предметом вихвалання і улюбленими темами, за якими «ходить популярність» та захоплення критиків.

Далі: вражаюча бездарність, що, здається, досить

<sup>34)</sup> М. Зеров — «З сучасної укр. прози» «Ж. і Р.», ч. 5.

<sup>35)</sup> О. Дорошкевич — «Моя апологія альбо оборона». «Ж. і Р.» ч. 11.

<sup>36)</sup> Див. «Л-Н. Вістник».



доведено поданими вище прикладами. Бідна наша віра в талановитість української нації!

Нарешті — саме страшне: повне нерозуміння ролі письменника в громаді. Але над цим лактом конче мусимо зостановитися, бо ми не певні, чи ми не помиляємось.

Та це може легко статись, бо перше вражіння людини, котрій трапилося сумна нагода ознайомитись з писаниною пятикутніх випозичальників, — таке, ніби тонеш в асенізаційних полях. Той невисловний смрад, що душить читача, викликає фізичний біль голови й позбавляє можливості відразу збагнути, в яку гидоту ти попав. І тільки потім починає вияснюватись в голові від тої отруйної «халтури». Так, дійсно — «халтури», — бо влучнішого слова для сьогочасної тогобічної писанини, як цей острожний термін, там же вигаданий, не може бути. І тоді повстає питання: чи ж, справді, всі оті писакі не розуміють, що вони роблять?! Чи вони переписують оту пережовану вже московську гидь тому, що на неї є мода, чи може тут є глибша причина, котрої навіть не помічаємо ми — по цім боці суші?

І здається нам, що принаймні велика більшість з тих «150 нових» являються жалюгідною офірою підступної окупантської руки, підлим оруддям жидо-московських найзників, котрі цілком свідомо і навмисне плодять та викохують так званих новітніх революційних укр. письменників. Робиться це в порядку системи, що стремить до знищення нашої нації. Викликаючи тими злочинними перами розтління душі нашого інтелігента (згадайте: «Ж. і Р.» видається як раз для українського інтелігенції!), прищиплюючи йому розгнуздану полову розпусту, окупант стремить відтягти думку інтелігента всамперед од справ громадського і політичного порядку, одурманює його, як колись жид у корчмі туманив селянина настояною на тютюні сивухою, робить ту думку безсилою, яловою. Сексуальна розпуста — «Це система, виховання нашої молоді» — одверто констатує в «Правді» якийсь А. М. К.<sup>37)</sup> Лектурою, театром, кіном і т. д. можна досягти того ж ефекту і у дорослих. Це було відомо вже царським жандарям, котрі в р. р. 1906-7 припустили всяку найскрайніщу порнографію до публічного вжитку (згадайте хочаб «огарочніков», лектуру того часу, фільми по підземних каварнях і т. д.) і мали досить певний успіх. Відомо ж бо, що цей засіб було випробовано далеко раніш. Метод одурманювання й духовного вихолощення люду культивуванням сексуалізму було вживано і за часів боротьби Італії за своє об'єднання, коли також італійські Дорошкевичі та Лебіді похвалювали тодішніх італійських Поліщуків за оди пранцям і т. п. гидоту.<sup>38)</sup>

В цім полягає перша мета підтримування «такого» новітнього українського письменства» «сельробкорами та письменницькою молоддю»; от через що змінилися нині тогобічні «критерії мистецької творчости», якце наївно констатує О. Дорошкевич. Але ж певже цього не бачуть інші, ті — розумні?! Чи бачуть, та тільки не признаються «страха ради іудейська»? Тоді як же їм дозволяє сумління не мовчати мертвим мовчанням, як роблять це де-які, спразді, чесні й талановиті наші люде, котрі доброзильно вирвали собі язика, що б випадково не вирвалось слово на користь ворогові; а похвалювати «свіжих червоноармійців Сюрор» та інших негідників, злочинців, свідомих і несвідомих, пагентованих «письменників», котрі івалтують душі рідних своїх сестер і матерів?!

Це вже, дійсно, жах.

Але ж, коли помислити далі й розглянутись у всьому, що приносить друкарський станок на Україні, то жах перейде в зморю!

Бо хіба ж не ясно, на що й кому потрібне оте возвеличування Сюрор з, похвалюванням їхнього зрадицтва, Тарасових злодіїв—Іванів Шевченків

<sup>37)</sup> «Правда», ч. 76, 1925.

<sup>38)</sup> Поема «Siphilis» Frakastora.



та всяких Микол Терещенків, про яких той же Ол. Дорошкевич говорить: «Терещенко — критичний до себе, чулий мистець, з поглядом, зверненим до своєї вразливої психики»,<sup>39)</sup> про-що, дадамо від себе, яскраво свідчить хоча б отака його поезія:

— Обирайте Ради,  
Виходжайте з хати,  
Гей ради Ради,  
Ради поради»...

Микол Терещенків, що вкупі з галицьким запроданцем Лесем Курбасом намагалися знищити наше найцінніше культурне надбання — наш національний і многострадальний театр: вихвалювання і всіх інших «150 нових» розбійників українського пера?! Воно потрібне тим, що сидять в Кремлях московських та по всіх «командних високостях» на Україні. Бо ж возвеличенням і культивуванням мерзенних творів українських «випозичальників» остаточно дискредитується «хахлацке» письменство, що «трає та воропає», дискредитується не тільки перед осатанілими «меншостями», але ж і перед самим українським громадянством, котре мусить, зрештою, знезритись, мусить кінцем-кінцем визнати, що «рідна» література — сміття, що «рідне» письменство — тільки переспів московського, що «рідна нова творчість мистецька» — лише плагіати інших — своїх і чужих — авторів, що «рідна» літературна мова — нарешті — лише «садацький жаргон», котрого жадні «громокіплячі сили» на культурну мову перебороти не можуть. На що ж все це, коли у «братнього» народу є така «неподражаємая література, на такому прекрасном і обценоянтном язикє»?!

Подивіться, що пише з приводу нашої мови в тім же «Ж. і Р.» Андрій Ніковський<sup>40)</sup> «Наша мова ніколи від народнього джерела не відходила. Зате вона ніколи близько й не підходила до тих вимог, що перед нашою культурною роботою тепер стали, — цеб то мова інтелігентних кругів теперішнього громадянства. Отже перед нами трудна путь. І те вже добре, що про ці справи почали говорити, що можна говорити. Єсть і ще де-що. Єсть небезпечний... нахил до регламентації певного лексичного матеріалу та неприємне вихолощування синтаксису українського»<sup>41)</sup>...

Ми не здаємо собі справи з цих реплік, чи автор, котрий підляг совітській спокусі та з-за «лакомства нещасного» змінив віхи, розуміє справжній стан речей, чи лише інтуїтивно догадується про те, що там твориться в дійсності. Але ж наведена цитата говорить чимало. Інший обсерватор — К. Довгань вже більш одверто признається, «куди карлючка закамандзубилась»... «Коли пролетаріят наш (? Ми ж з казенної совітської статистики знаємо, з яких національних елементів складається на Україні «наш пролетаріят»! І. К.), нарешті мову українську опанувавши, п е р е б у д у с і і н а с в і й л а д, то це буде мова, за зовсім іншими законами збудована»... Знов таки безмірно б цікаво знати, чи знає Довгань, про що, власне, він говорить? Чи буде це «мова собач'я» з «мордописнями» та «самоперами», чи «наш пролетаріят» за поміччю «наших нових і свіжих» письменників «низького» походження зреформує її так, що ми за птичими «законами» волітимем від неї зовсім відцуратись на користь «прекрасному, общепонятному язику», як цурається своїх яєць птиця, коли вони захватані огидними руками?

Нам здається, що ця «система» страшніша, як винищування нашої людности фізичним замордуванням дорослого чоловічого населення, виселенням українського елементу світ-за-очі й заступленням його на рідній землі жидівськими хліборобами, чи отруєння сифілісом та малярією

<sup>39)</sup> О. Дорошкевич — Літер. рух на Україні. ч. 1-2.

<sup>40)</sup> А. Н. Ніковський — «Розвиток літературної мови». ч. VIII.

<sup>41)</sup> Підкреслення наше. І. К.



«прогляньте жахливі досіди д-ра Матюшенка<sup>42)</sup>, — бо ж чоловіки знову виростуть, виселенці вернуться, на пошести існує дезинфектор, а жидівські республіки свого часу ми розвалимо швидче, як сьогодні їх будують американські буржуї. Але тут провадиться чортяче-хитрим способом, підступним способом систематичний наступ на те, що є найсвятішим для нашого народу — на його СЛОВО! На те СЛОВО, котре Шевченко поставив нам на сторожі, справедливо гадаючи, що у нації не може бути певнішого й надійнішого вартового.

І от тепер нам «знімають» нашого вартового руками ж наших перекінчиків, найбездарніших злочинців, котрі мабуть в масі й не підозрівають, для якої каїнової роботи їх викохують і уживають!

Вже аж занадто цитований О. Дорошкевич радіє, що «плавом пливе художня література, писана в реалістичних тонах н а б л и з ь к і і ц і н а в і т е м и, і лежить на полицях книга, що її розраховано на рафінованого інтелігента».<sup>43)</sup> І хіба ж йому прийде до голови, що саме те й є, чого треба жидівському Кремлеві?

Хіба він розуміє, що своїми писаннями він сам підтримує гріх, котрий є більший за всі сім смертельних? Бо ж та «халтура», успіху якої він так радіє (та й інші з-там-того боку, а де-хто по найности і тут) — це ж найстрашніша зброя, яку проти нашого народу висунув наш одвічний ворог. Вона страшніша безмірно всіх отих «нѣт, не было и не будет», бо ж то був вияв лише одвертої людської зарозумілості й глупоти, а «халтура» — це справжня, потаємна й довготривала отрута, котру нам, підсоложену, щоденно непомітно й малими пайками підсипають руками «самоотвержених» прихвостнів Леніна,<sup>44)</sup> якого вони всі вихваляють на кожному перехресті!

Панове! Рятуйтеся, поки ще є час!...

І. К — к.

## МАЛЕНЬКИЙ ФЕЛЬЕТОН.

### «НѢЧТО ФАНТАСТИЧЕСКОЕ» ПО В. В. ШУЛЬГИНУ.

„Я дважды русский, потому что я украинецъ.“

В. Шульгин.

Той «странный споръ», що знявся в закордонній російській пресі коло українського питання примусив мене замислитись над нашим становищем, над нашою будучністю.

Від нині старий секрет, «какъ спасти Россію», перестав бути секретом завдяки В. В. Шульгину, який простодушно одкрив «ларчик» і вийняв з нього цілком конкретний рецепт спасіння «єдиної й неділимої».

Рецепт дуже простий і полягає він в прищиплюванні «русскости» українському народові.

<sup>42)</sup> «Український медичний вістник», Прага.

<sup>43)</sup> О. Дорошкевич — Ibid.

<sup>44)</sup> Мало не кожен з тих поетів, починаючи з П. Тичини і кінчаючи М. Смірнком понаписували присвяти Ленінові. Але про це варто сказати окремо.



Власне в цьому рецепті тільки форма наче модерна, а самий зміст, самі ліки, старі, аж цвіллю поросли.

Хіба «русскість» це не є старе «обрусеніє», яке на протязі віків правадилось московською політикою.

Уявім собі на хвилину, що справді В. В. Шульгин взяв гору, обкрутив круг пальця своїх конкурентів по спасінню і взяв в свої руки «бразди правління».

Новий Мусоліні став переводити свою політику.

Почалося з того, що большевики не видержали, захитались і впали. «Всевеликое войско донское», денікінці, врангелівці, николаєвці, кириловці, всі «истинно-русскіє люди», малороси, монархисти, республіканці нашли нарешті спільну мову і спільну платформу, дістали від європейських держав (яких?) гроші, муницію і амуніцію і пішли на большевиків.

Гнали їх без упину від заходу аж до Тихого океану і потопили всіх до останнього. Упоравшись, побідоносно вернулися в Москву і почали порядок наводити, переполовинили народ і «навели» спільними силами. Не лишили не тільки ні одного большевика, (хоч би на розвод!), а навіть тих хто ручкався з ними.

Після трудів праведних помолилися і полягали спати. Всі сплять. Тільки В. В. Шульгину не спиться.

Горить перед ним «родная лучина» і читає він улюблений підкарпатський «катехизис».

Пунк перший. «Первые враги русских — большевики, а потом — украинцы».

Отже черга за українцями. На другий день проголошений був поход на українців, на українство та на український сепаратизм.

Всіх, хто називав себе українцем було повішано, ростріляно, потоплено, спалено, одним словом, знищено. Українську Академію Наук, Університети, Технікуми, всі наукові, економічні, культурно-просвітні організації, книгозбірні й книгарні було «предано огню и мечу». Як на те і від емігрантів-українців не осталось і сліду (в цей час у всіх європейських держав невблаганна стрілка «скорочення» досягла 180° і всі українські емігранти обернулись в сухі мумії, які було перевезено в Женеву, у величавий будинок «Музей Ліги Націй»). Таким чином в «єдиній неділимій» лишилися «русскіє», малороси, хахли і «дважды русскіє».

Минуло п'ять років. У Києві в друкарні «возстановленной Киево-Печерской Лавры» одним лояльним, релігійним і разом з тим «общественно уважаемым лицом» стали видаватися «Малороссійскія Вѣдомости».



Ще через рік заснувалось «О-во Изученія Малорусской Старини». Незабаром воно по «протекційному методу» відкрило свої філії в Харькові і Полтаві, Чернігові і Кобеляках.

Після довгих заходів з великими труднощами о-во добилось дозволу скликання Археологичного з'їзду.

Археологичний з'їзд зробив переворот в умах малоросів. Антропологи, антропогеографи, етнографи довели всьому світові, як  $2 \times 2 = 4$  про окремішність малоросійського народу.

Підхопили учені Європи...

Шведи, німці, французи, чехи, англійці почали робити галас, поправки в своїх «трудахъ», ну, одним словом, з цього «зерна правди і науки» виріс «малоросійській вопросъ», а на цьому скочив, як болячка, «малоросійській сепаратизмъ».

В. В. Шульгин, по досвіду знаючи, що треба «кувати залізо, поки горяче», во ім'я спасіння «єдиної неділимої» проголосив війну малоросам.

Почалося ірודове «ізбієніе». Багато, багато загинуло в цей час славних, загально-відомих малоросійських мужів.

Всі співробітники, на чолі з головним редактором і видавцем «Малоросійскихъ Вѣдомостей», всі, хто колись необережно «під чаркою» назвав себе «тоже малоросомъ», всі родичі і знайомі малоросів.

Смертю мученика загинув малорос, п. Королевич-Білгородський: йому спочатку одрізали вуха, а далі вбили десяту клепку в голову, від чого і вмер, сердешний.

Знову настала тиша, спокій і «благоденствіе».

Пройшло ще п'ять років.

Зникло саме слово «Малоросъ» і «Малоросія».

«Русскіе», коли їхали на Україну, говорили: «поѣдемъ къ хахламъ». Въ Хахландіи урожай въ этомъ году». За це слово, як і за самий намір поїхати — не переслідувалось, навіть потуралось.

Коли хто казав: «ахъ ты хахолъ, мазница», начальство стрівало добродушним сміхом.

Все було, як найкраще. Але сталася одна, майже непомітна подія.

В Чернігові родич повітового ісправника, відомий навсю околицю оповідач анекдотів, під натиском «собутельниковъ» і за допомогою тестя видав маленьку книжечку під назвою «Хахлацкіе анекдоты».

Книжка пішла, довелось повторити.

Через китайський мур російської держави якось перескочили ці анекдоти в Європу, і один німецький учений-етнограф випустив брошюру: «Der Chachol und die chacholische Seele».



Книжка з Європи через китайський мур якось перелетіла на Україну і почалось!...

Виник знову «хахляцкій вопрось», а на ньому скочив, як болячка, «хахляцкій сепаратизмь».

Проголошена війна знищала всіх хохлів і багатьох знаменитих мужів, які в наші часи називали себе хохлами.

Сього часу поніс тяжку кару талановитий письменник б. співробітник «товарища» «Кіевской Мысли», а на старості «Возрожденія» відомий хахол А. А. Яблоновський. Спочатку йому було вирвано язика, а далі «звѣрски» примушено аж тричі поцілувати рідну землю, від чого і вмер, сердешний.

Таким чином не стало на Україні, ні українців, ні малоросів, ні хахлів.

Лишилися одні — «дважды рускіе».

Минуло п'ять років тиші, спокою і європейської рівноваги.

Але на цьому безпечному ґрунті несподівано виросла нова отруйна квітка.

«Членъ Петроградской Академіи Наукъ» відомий винахідник інженер Х. Лаптев видав працю під назвою: «Новые способы технической експлоатаціи дважды русскихъ рѣкъ и озеръ». Як не дивно, але сполучення слів «експлоатаціи» і «дважды русскихъ» викликало нові думки і примусило земляків задуматись: «хто ми, чиїх батьків і чиї ми діти», і хто по якому праву хоче нас експлоатувати.

Виник новий «дважды рускій вопрось» і «дважды рускій сепаратизмь».

Знову була проголошена війна і багато, багато загинуло в цій війні знаменитих людей, а між ними і «дважды рускій» В. В. Шульгин.

Нем-Тудо.

## З МІЖНАРОДНЬОГО ЖИТТЯ.

Італія, Англія та ССРСР. — Німеччина, Англія та ССРСР. — З китайських подій.

Англо-совітські тертя мають свій відгомін в італійській опінії. Як повідомляють газети, римські дипломатичні кола ставлять собі таке питання: чи Італія, на випадок розриву дипломатичних зносин Англії з ССРСР, зробіть те саме, чи піде своєю дорогою? І в більшості відповідають: так, з часу побачення Остена Чемберлена з Мусоліні, Італія пристала до англійської концепції і в поглядах на Китай, і в поглядах на ССРСР.

Річ наявна, що італо-совітські відносини стають усе холоднішими з



того моменту, коли точно означилась реальна експансія Італії в Середземному морі та на Балканах, по якій дорозі Італія не мала б сміливості вирушити, коли б не відчувала за собою згоди на те від британського уряду. Експансія ця виявилась, як про те вже було писано в «Тризубі», з одного боку в італо-албанському договорі, з другого — в приятельському пакті, складеному між Італією та Румунією. В останньому пакті, однак, Італія з огляду на ССРСР утрималася од якого будь-якого слова про ратифікацію так званої бесарабської конвенції 1920 р., приобіцявши окремо зробити це колись, як буде на те відповідна нагода. Для того, аби ця нагода не настала, і вислано було до Риму тов. Камєнева, як посла, то надано йому відповідні директиви. Але у проміжку часу між складенням італо-румунського пакту та приїздом до Риму Камєнева сталися такі факти, як совітські протестні ноти, — про які ми говорили свого часу на цих сторінках, — стався англо-російський обмін нотами, італо-англійське погодження що-до Китаю то-що. Камєнев спізнився, і виявляючи все ясніше свою політику що-до ССРСР, Італія, устами свого представника в Верховній Раді Ліги Націй у Женеві, проголосила, що ратифікує вказану вище конвенцію.

Ця заява має дуже важливе дипломатичне значіння. Конвенція 1920 року підписана Англією, Францією, Японією та Італією тоді ще, коли Мусоліні не був диктатором. Підписано її було з умовою, що вийде вона в силу тоді, як її ратифікують, принаймні три з названих держав. Франція та Англія давно вже ратифікували її. Італія, утримуючись од ратифікації, грала тим в руку большевикам, сподіваючись політично чи економічно заробити на цьому. Раз тепер нею ратифікація зроблена, то це означає, що для Італії вигідніша прихильність Румунії, ніж ССРСР.

З ратифікацією бесарабської конвенції Італією ціла Бесарабія, так би мовити, легально входить до складу румунського королівства. Конвенцію зареєстровано в Лізі Націй, і що-будь у ній зміненням може бути лише за згодою Ліги Націй, на основі парагр. 19 статуту Ліги. У майбутньому ця справа торкатиметься України; у цей час вона дуже важлива тим, що Італія спрямувала ворожий виступ проти ССРСР. Правда, представник Італії в Лізі Націй зробив оговорку, що його заяву не слід розуміти, як ворожий акт проти совітів, але большевики не можуть з цим погодитися і не погодяться.

Це одна сторона справи. Друга сторона її в тому, що цим актом Італія затвердила за собою допомогу Румунії в своїй балканській експансії, а Англія скісно зміцнила свої впливи в самій Італії, втягаючи непомітно її до своєї політичної орбіти.

\*  
\* \*

Віденська «Neue Freie Presse» повідомляє про настрої політичних берлінських кол з приводу англо-російського торгтя.

Одповідальні політичні кола Німеччини, — ніше Газета, — повсягди занепокоєні тим зворотом, що його прибирають події в Китаю. Вважають, що коли б китайський атевропеїський рух, ір'ямований із Москви, загострився й поширився б, Німеччина разом з Англією муситиме вмішатися до цієї справи, хоч досі китайці німецьких інтересів не дотримуються.

Поважкі німецькі політики рішуче негативно ставляться до цієї радості, з якою німецькі реакціонери коментують всякі інформації про англійські труднощі. Ця коротковора радість може тільки шкідити німецьким інтересам, бо в Англії викликає вона с'єгдади про поведінку Німеччини за часів англо-буїської війни, які не м'яжуть сприяти зміцненню добрих англо-німецьких відносин. А в тім Англія — сидиє з великих держав Європи, що ставиться до після-воєнної Німеччини неупереджено і з добримими намірами.

Китайські події, на думку німецьких політиків, викликані безперечною широкою агітацією большевиків, спланованою у Москві й виконавською



агентами. Тому то Німеччина, що хотіла б заховати добрі зносини з Англією з одного боку, з СССР з другого, — знаходиться зараз в дуже скрутному становищі. Становище це згіршується особливо тим, що на дорозі порозуміння з Англією стоїть різниця англо-німецьких поглядів на вирішення польсько-литовської незгоди. Англія, як то говорять німецькі політики, одверто підтримує польсько-литовське наближення, дбаючи про те, щоб Литва увійшла кільцем до антисовітського ланцюга прикордонних з СССР держав. Але це наближення Польщі та Литви не викликає співчуття в Берліні, бо його реалізація ствердила б на майбутнє відокремлення Східньої Прусії та Мемельської території од Німеччини.

В Англії, як це спостерігають німці, починають косим оком дивитися на нейтралітет Німеччини в справі англо-російських відносин, і тому німецькі політики нетерпеливо чекали Женевських пересправ, які по-за засіданнями Верховної Ради неминуче відбудуться що-до цього між Штреземаном, Чемберленом, Бріаном то-що.

У Москві також занепокоєні поважно женевськими пересправами, змагаючись вгадати, що буде і на чому стануть головні європейські політики. «Известия» навіть уже вгадали, публікуючи вигаданий англійський план перебудування Східної Європи. Польща, згідно «Известиям», дістає вільну руку в Литві та в Мемелі. Їй віддають також цілу правобережну Україну з Кієвом та Одесою. Німеччя дістає Данції та коритар. За це німці з поляками мусять відбути спільний похід на Москву та утворити на Лівобережжю, включивши до нього Донецький басейн, незалежну державу (назву большевики ще не знайшли) під польсько-німецьким протекторатом.

Звичайно, московські політики попали пальцем у небо, але цей гаданий план дуже цікавий тим, що він характеризує сучасне їх становище там, у себе вдома. Яка мусить бути паніка у Москві, щоб потрібно було вигадувати такі речі, щоб можна було такими речами лякати самих себе.

\*  
\* \*

Як повідомляють газети, на конгресі партії Куомінтанґа, що розпочався у Ханчюу, виявились значні тертя і повстала гаряча боротьба між центром, об'єднаним з правим крилом партії, — з одного боку та большевизанами лівими — з другого. Центр змагається звільнити Куомінтанґ та Кантонський уряд од совітського впливу. Маршал кантонських військ Чен-Кай-Шен на побаченню з англійським представником обіцяв домогтися демісії тов. Бородини та всіх його агентів. На публічному мітингу той самий маршал різко виступив проти комуністів, висловившись, що може комунізм і придатний в інших країнах, але в Китаю він ні до чого і тільки шкодить усім справам, бо завжди тягне за собою розрухи, незадоволення та забастовки. З свого боку лівий фланг партії Куомінтанґа виступив на оборону комунізму, вимагаючи обмеження прав кантонського маршала та демісії міністра закорд. справ Чена. У свою чергу китайські комуністи, вимуштровані на большевицький кшталт, розпочали одверту боротьбу проти цілої партії Куомінтанґа, обвинувачуючи її в буржуазності, поміркованості та в зраді селянам та робітникам.

Англійський представник у південному Китаю вирішив тому припинити на де-який час пересправи з Кантонським урядом, вичікуючи, по-перше, як закінчиться конгрес, і хто на ньому перемаже, а по-друге, дальшої присилки англійських військ до Шанхаю. Досі в Шанхаю мається англійського війська 8.000 люду, ивших держав — 15.000 чол. Як здається, свою збройну силу, не рахуючи флоти, англійці мають довести до 30.000 чол. бо на це число солдат найнято ними помешкання в Шанхаю. Найнято їх на три роки, бо, як висловився британський прем'єр, китайську справу не буде вирішено ні за один день, ні за один рік.



\*  
\* \*

На совітському пароплаві «Пам'ять Леніна» більшовики везли з Шанхаю до Ханькою зброю, совітських агентів, російських старшин, дипломатичного комуністичного кур'єра та жінку тов. Бородина. По дорозі пароплав був захоплений російським білим загонем, що став на службу до маршала Чан-Со-Ліна. Пасажирів заарештовано, пароплав та зброю передано для потреб армії. Більшевицьке представництво у Пекіні енергійно протестувало проти такого вчинку військ північного китайського маршала, доводячи, що пароплав віз не зброю, а звичайний чай на потребу китайців. Вряд чи цей протест матиме якісь наслідки. По-перше, хто тепер з китайців слухає пекинський уряд, а по-друге, як повідомляє «Daily News», маршал Чан-Со-Лін, дізнавшись про згаданий випадок, телеграфно наказав скарати негайно на горло усіх захоплених пасажирів, за винятком жінки тов. Бородина.

Observer



# Хроніка.

## ПАМ'ЯТИ М. ЛІННИКА.

На свіжу могилу.

З кожним роком нашого вигнання все більше насипається українських могил. Де тільки їх немає. Ростуть ці могили і у Франції.

Цими днями в Омекурі виросла ще нова могила, що сховала одного з найкращих і найвірніших синів України — сотника Микиту Літника. І большевицькі, і денкінські кулі минули палке серце широкого патріота і завзятого воюка. На незвичній праці — зціпщика — віддав він Богові душу, попавши нещасливо між буфери вагонів. Ця сумна подія сталася в Омекурі на заводській залізничній території 27 лютого с. р. о 4 год. по полудні.

Небіжчик мав 27 років і походив з м. Судиськів, Ізяславського пов. на Волині. Вже в 1917 р. по революції він був в рядах вільного козацтва. Вступивши до Житомирської військової (юнацької) школи він разом з іншим військом проробив відомий відступ з Житомиру до Кам'янця-на-Поділлію. По закінченні школи у 1919 р. він в ранзі хорунжого був відкомандирований до морської піхоти. Пізніше в складі Волинського полку брав активну участь у героїсмім Зимовім поході, що відбувся під проводом ген. М. Омел'яновича-Павленка. В останнім часі перебував в складі кінного полку ім. гетьмана Івана Мазепи. Завдяки своїй відвазі та розумінню військової справи часто займав посаду командира сотні. 1921 року він ходив на нещасливе повстання з Тютюником, з якого врятувався. Зінтернуваня, покоштувавши таборового життя, 31 травня 1924 року приї-

хав до Франції, де й працював по різних заводах. Недавно приїхав до Омекуру, де працював зціпщиком.

І березня о 4 год., популудні після жалібної служби Божої, відправленої п. о. Гречишкіним, товариші по зброї і тяжкій емігрантській долі винесли труну з тимчасового приміщення і поклали на катафалк. Після цього жалібний похід рушив на цвинтар. Небіжчик був лицарем Залізного Хреста, і тому спереду був несений в багато разів збільшений цей хрест, навколо обвинутий колючим дротом. Далі було несено кілька вінків з національними стрічками. Потім йшов хор, священик, по нім їхав катафалк. За труною, покритою великим жовто-блакитним прапором, йшли земляки та чужинці: французи, італійці. Між ними був директор школи й інші. Було кількох і москвичів. Що до українців, то всі як один з'явилися віддати останню пошану товаришеві по зброї та незавидній вигнанській долі, всі удари якої як місцеві запоріжці, так і інші бувші військові приймають по запоріжському, не схилиючи чола. На цвинтарі було ще раз відправлено коротку літію. П. о. Гречишкін виголосив чулу промову, потім сказав скільки слів один з товаришів небіжчика, з сумними звуками традиційної пісні: «Чуєш, брате мій», поволі почали опускати труну, яку й сховала навіки чужа земля.

Сіре небо, що весь час плакало, в саму останню хвилину прояснилось, ніби хотіло нагадати далекє українське небо, якого одному з найвірніших синів України ще раз побачити — не судилося.

В. Є.



## У ФРАНЦІЇ

— З діяльності Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. В неділю, 13 березня цього року відбулося засідання Генеральної Ради Союзу Укр. Емігр. Орг. у Франції разом з Генеральною Контрольною Комісією. На спільнім засіданні було розглянуто порядок денний майбутнього з'їзду Союзу, що має відбутися 16-17 квітня ц. р. в Парижі.

Заслухано і ухвалено було також вироблений Генеральною Радою проект реорганізації Союзу, який має бути предложений на затвердження з'їзду. Проект має на меті оживити діяльність Ген. Ради та поставити її більше під контроль українських громад, що входять в Союз. По цьому проекту Ген. Рада має складатися з президії — голови, секретаря і скарбника, які вибираються з'їздом, і членів Ген. Ради. Членів Ген. Ради вибирають загальні збори кожної громади по одному, незалежно від кількості членів громади. Кожен член Ген. Ради користується правом одного голосу. Пленарні засідання Ради мали б відбуватися один раз на тричотирі місяці. В час між цими засіданнями працюватиме президія Ген. Ради.

Переведення реорганізації по такому плану давало б певні вигоди. Найперше, воно б притягло до ближчої і безпосередньої участі в діяльності Союзу всі громади, а по друге переклало б по рівній частині відповідальність за напрям і роботу Союзу по-між всіма громадами.

Генеральна Контрольна Комісія перевела ревізію діяльності Ген. Ради та перевірила видатки і прибутки Союзу.

— В Українській Православній Церкві в Парижі минулої неділі перед службою Божою відправлено було молебень за здоров'я й одужання слабого ген. М. Безручка. Складаємо з свого боку на цім місці хворому побажання як найшвидче одужати.

— Доклад п. М. Ковальського в Об'єднаній Українській Громаді у Франції. 12-го березня с. р. в помешканні Громади відбувся доклад-бесіда п. М. Ковальського на тему: «Українська проблема в освітленню сучасної російської думки».

Розпочав докладчик свою бесіду попередженням, що його доклад зовсім не є і не може бути відповіддю на останні виступи росіян в українській справі, як того може сподівалися б деякі члени Громади. Це попередження він робить тому, що уважає, що відповідати на всі виступи росіян потрібно не лекціями, ані докладами, а чином, акцією, ділом. І тому такі прояви нашого національного життя, як наукові з'їзди, існування Української Академії Наук, вищих шкіл, університетів, інститутів то-що, політично національне усвідомлення укр. народу, існування організованої еміграції за кордоном, її робота й життя — все це є відповіддю росіянам на їхні виступи. А крім того, по словам докладчика, найголовнішим моментом, який росіяне не вказують, хоч певно і вбачають, є момент психологічний — а саме існування традиції збройної боротьби за державність України. А факт існування такої традиції, освяченої кров'ю синів України, — є найкраща відповідь росіянам.

Перейшовши до самої теми докладу, докладчик коротко доклав зборам про різні теїї російської політичної думки, що в останні часи почала дуже інтенсивно реагувати на визвольні процеси української нації. Розібравши доклади проф. В. Мякотина, що укр. питання освілював з боку політичного і історичного, та проф. С. Прокоповича, що підійшов до укр. питання з боку економічно-соціального, докладчик наводить пропозиції про федерацію обидвох діячів досить несподіваними і нелогічними. Далі докладчик перейшов до другої групи — ділків с.-рів толку Чернова й Гуревича з виробленими ними «Основними положеннями» про майбутню Лігу сходу Європи. На думку доклад-



чика, цей проект нічим не різниться від совітської конституції, бо в цьому проекті незалежність України є лише фікцією. Нарешті третя група — праві кола — разом з «малоросами» і «дважди русскими» В. Шульгиним, А. Яблоновським та Одинцем, уявляють собі українське питання цілком правильно, як розбиття ідеї «єдиної неділимої» Росії.

На думку докладчика, всі заперення росіян в тому, що укр. національний рух є рух комунікаційний, цеб-то такий, що немає в собі джерела енергії, а отримує її завжди звідкись зовні (приклад: легенда про нім. марки, австрійська інтрига, большевицька «українізація» і т. д.), всі ці заперення є нічим іншим, як методом боротьби з ідеєю укр. державности, бо вони добре розуміють, що укр. національний рух є самодовліючим і уявляє з себе дуже поважну небезпеку для ідеї єдиної Росії. Доказом цього розуміння є пропозиції проф. В. Мякотина про федерацію, проект Чернова про Лігу сходу Європи та думки Королевича про децентралізацію Російської держави.

Розвиваючи такий підхід росіян до укр. проблеми, докладчик вважає що боротьба між Україною та Росією є не тільки можлива, але й неминуча, бо ці дві ідеї: ідея самостійної й соборної України і ідея «єдиної неділимої» Росії — не можуть існувати разом. З них існувати може тільки одна. До того ж, на думку докладчика, росіяне, яких би вони політичних поглядів не були, ніколи не зможуть по багатьом причинам припустити можливість існування такого державного організму, як Україна, незалежно від Росії. По-перше тому, що на протязі віків у росіянина витворилася психологія пана-володаря, який, навіть після очевидного й довшеного факту розпаду державної російської організації, що мала назву «Російська Імперія», не може відмовитися від того, чим до цього розпаду він володів. Звідси виходячи, стане зрозуміло, чому вони — росіяне — пропонують федерації чи Ліги, чому трактують

укр. питання, як питання внутрішньо-російське, а не як міжнародне, звідси зрозумілі так само і ті методи, якими борються росіяне проти укр. ідеї. По-друге, ріжниця в історичних шляхах Росії і України. Для Росіян Росія — це шоста частина світа, це володіння півсвітом, гетемонія в Азії, перше місце в Європі, вплив на Балканах і Чорному морі. Для Українців — Україна — це соборна незалежна держава від Карпат до Кавказу, це авангард Європи проти Азії, це визначне місце в колі держав Чорноморського басейну. Так само ціле завдання і зміст рос. культури, головною ознакою якої є відоме месіянство та провідна роль серед слов'ян, не може признати укр. культуру окремою. По-третє, момент економічний, який взагалі грає дуже велику роль в сучасному житті і очевидно гратиме не малу роль у відносинах Росії й України, бо ж Росія ніколи не зречеться од тенденції економічного визиску української території з її багатствами. Нарешті, питання культурних і політичних впливів: чи Росія на Україну, чи Україна на Росію, як це було в історії.

Очевидно, цілий комплекс цих питань зовсім не дає підстав гадати, що росіяне вирішать проблему укр. державности без боротьби проти неї. І тому, на думку докладчика, українська проблема в очах росіян є нічим іншим, як проблемою боротьби між Україною і Росією, боротьби, до якої росіяне готуються і до якої треба і нам, українцям, бути теж підготованими.

Після доповіді виступали деякі опоненти. п. Базяк означив, що проєкт Ліги сходу Європи, вироблений групою рос. с.-рів, абсолютно не можна трактувати серйозно. п. Добровольський одмітив, що головним моментом в стосунках українсько-російських є момент економічний, а його розрешення може бути тільки при допомозі боротьби. п. Чикаленко спростував твердження докладчика про те, що ніби Росія буде боротися за багатства України, і зазначив, що Росія сама посідає



незвичайні багатства, але тільки не може сама їх експлуатувати.

В останньому слові докладчик зазначив, що його доклад є тільки побіжним оглядом і що не можна вважати висловлені по сей день росіянами думки відносно України усталеними, але головний зміст їхній вже відомий, — це боротьба проти укр. державної ідеї.

— Українська бібліотека в Омекурі. 1924 року Українською Громадою в Омекурі, незабаром по приїзді першої партії, було куплено від п. Х. біля сотні книжок ріжного змісту за невеличку зовсім суму. Цю бібліотеку було доручено одному з членів Громади, який і став першим завідуючим цієї новозаснованої бібліотеки. На початок березня 1925 р. бібліотека зростає до 150 книжок, здебільшого подарованих громадянами. Пізніше з огляду на розклад Громади, бібліотека відокремлюється і провадить цілком самостійне життя, незалежне на далі від тих чи інших громадських угруповань. Нарешті вона переноситься з помешкання, відведеного їй зовсім безкоштовно п. Швехляйном, в помешкання Hotel des Ouvriers, яке було відведене їй дирекцією заводу на спільне прохання українців, що містилися в отелю та завдяки прихильному відношенню старшої сестричериці, що завідувала отелем. Тут бібліотека стає на твердий ґрунт і провадить свою культурну працю в укр. місцевій колонії, а за відсутністю Громади бере на себе ініціативу у всіх громадських справах. За свої гроші бібліотека оздоблює помешкання, купує прапор, образи суто укр. стилю то-що; набуває книжки та випикує часописи. На 1 січня 1926 р. стан бібліотеки вносить вже 272 назви (примірників багато більше). На протязі 1926 року в читальні для послуг читачів були слідуючі часописи: «Діло», «Наше Життя», «Українське життя», «Послѣднія Новости», «Парижский Вестник». Часом було видно «Дзвін», «Наша Громада», «Січ», «Українська Нива», що давалися поодинокими

особами безкоштовно. З журналів були: «Світ», «Зив», «Тризуб», «Наша Бесіда», «Стара Україна», «Нова Україна», «Червоний шлях» «Студентський Вістник». По-за журналами книжок на протязі року було куплено всього на 48 фр. (Правда, багато було подаровано читачами). Це тоді, коли на часописи витрачено 456 фр. 50 с., а на журнали 441 фр. 50 с. Прибуток за 1926 рік вносить 1. 181 фр. 55 с., витрати вносили 1. 040 фр. 85 с. Стан читальні на 1 січня 1927 року вносить 372 назви. Користувалися книжками, на протязі всього часу існування читальні-бібліотеки 86 чоловік, котрі прочитали в загальній кількості 898 книжок, з цієї кількості на 1926 р. припадає 652 книжки, прочитаних 44 чол. Треба зазначити, що часописами і журналами користуються не тільки ті, що платять певні гроші на удержання, але й особи, які платять тільки частково, або й зовсім не платять. Але на це явище, на жаль, мало звертається уваги. Зріст зацікавлення українською книжкою, щоденником, журналом робить своє, як такеж і пристосування читальні до вимог читачів (поскільки це можливо в сучасному робітничому життю). Треба тільки побажати, що ця культурно-освітня установа продовжувала свою працю, поширюючи і поліпшуючи її, а громадянам треба звернути на неї належну увагу і піддержати її матеріально, пам'ятаючи, що прочитавши часопис чи журнал, треба внести гроші, щоб і иншим теж можна було б зайти й прочитати щось нового, якусь нову укр. книжку, а ці книжки зараз коштують не аби які гроші. Звернувши увагу на помешкання читальні, котре в той же час служить і для інших цілей (для курсів франц. мови, співанок, зборів, клубу), треба підкреслити, що воно удержується в стані не зовсім відповідному своєму призначенню (клубу, читальні, класи). При добром бажанні громадян, що використовують цю салью, можна не аби як її прибрати. Маємо відомості, що в скорому часі ця салья має бути унорядко-



вана, на що збиратимуться гроші зо всіх осіб, які користуються нею і побажають внести на цю мету і свій грош. Закінчуючи цю замітку, можна зазначити, що вже на початку цього нового року читальня-бібліотека поповнилась новими книжками біля 15-20 книжок і має поки-що біля 20 чол. читачів. Невдячна праця тільки припадає на завідуючих бібліотекою; для неї треба відривати час, який міг би бути використаний для спочинку чи розваги, і чим більше тратиться ними на це часу, тим більше ми мусимо бути їм вдячні за проведену працю і нею не нехтувати.

— Концерт В. Ђмця в Омекурі. 2 березня в помешканні Укр. Громади відбувся концерт відомого бандуриста п. Ђмця. Перед початком концерту п. Ђмець прочитав маленький, але змістовний реферат про бандуру, її походження, назву, поступовий розвиток та переслідування її царським урядом російським, занепад та відродження цього нашого національного музикального інструменту, яке було може одною з перших ластівок нашого національного відродження в початку біжучого століття. Про самий концерт казати нема чого, слів нема, щоб висловити захоплення присутніх грою. Плаче бандура за Морозенком, славним козаченьком, і собі плакати хочеться. Заграє метелицю, і очі у кожного заблищать,

ноги мимоволі починають рухатись. Так володіти душею людини може тільки щось рідне в певних артистичних руках за ця нашої пісні — душі українського народу. Слухаючи цей концерт, відчувалося просто непероможне бажання зустрітись із славним артистом десь на великих просторах України і там почути вже не сумних наших мелодій, а веселу побідачу пісню вільного народу на вільній землі і там зустрінутись нам знову, як тут в Омекурі та спом'янути без зла сумні і далекі хвилини емігрантського життя.

## У ПОЛЬЦІ.

Хворість ген. М. Безручка. З Варшави надійшла тривожна звістка, що тяжко захворів на запалення сліпої кишки ген. М. Безручко. Слабого перевезено до шпиталю, і як тільки дозволить стан здоров'я йому, мають робити операцію. Несподівана звістка про слабість генерала М. Безручка занепокоїла всіх, хто знає генерала, і поважає його.

\*\*\*

Поправка. В минулому числі «Тризубу» в хронікальній замітці про «Об'єднану Українську Громаду у Франції» трапилась помилка: в числі делегатів Громади на 4-ий з'їзд подано п. Горайна, тоді коли обраю було п. Антоценка.

## З М І С Т

П а р и ж, неділя, 20 березня 1927 року — ст. 1. — М. Левицький. Федерация народів сходу Європи і політичні шулери — ст. 3. — О. Лотоцький. Зневажена справа — ст. 6. — І. Заташанський. Безробіття в СССР — ст. 11. — І. К. Підступне отруїня української душі (кінець) — ст. 14. — Н е м - Т у д о. «Нїчто фантастическое» по В. В. Шульгину — ст. 20. — O b s e r v o t o r. З міжнароднього життя — ст. 23. — Х р о н і к а. — Пам'яті Лівника — ст. 27. — У Франції — ст. 29. У Польці — ст. 31.



## ОБ'ЄДНАНА УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА

В суботу 19-го березня ц. р. о 8 год. вечора в помешканні  
Громади 54, rue Mademoiselle.

відбудуться збори, на яких д-р Л. ЧИКАЛЕНКА прочитає  
виклад на тему :

### “ЖИДІВСЬКЕ ПИТАННЯ НА УКРАЇНІ”

# Т Р И З У Б

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснова-  
ний Вяч. Прокоповичем, виходить в 1927 році по старому що-неділі  
в Парижі при участі тих самих співробітників.

### Приймається передплата на 1927 рік.

Передплата : у Франції на рік — 120 фр., на півроку — 60 фр.,  
на три місяці — 30 фр., на один місяць 12 фр.

### В И Н Ш И Х К Р А І Н А Х :

	на 3 місяці	на один місяць
Чехія .....	60 кор.	20 кор.
Польща .....	12 зл.	4 злоти
Румунія .....	360 леїв	120 леїв
Німеччина .....	12 р. м.	4 р. м.
Сполуч. Штати Пів. Америки	3 дол.	1 дол.
Канада .....	3 дол.	1 дол.

Журнал набувати можна в П а р и ж і : в книгарні В. Поволоцького  
13 rue Bonaparté, Paris VI.

Крім того журнал передплачувати й набувати можна у представників  
«Тризуб»: 1) В сполучених Державах Півн. Америки — V. Kedrovsky,  
0 E. 7-th Street, New-York City. 2) В Канаді — W. Sikewitch, 512 Banner,  
map av. Winnipeg: Man. 3) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche,  
7. Bucarest. 4) В Чехословаччині — П р а г а : F. Slodecky, Horni Cerno-  
sice u Prahy, Villa Krotchvil. П о д е б р а д и — Dr. Modest Levicky,  
Bouckova, 225, Podebrady. 5) В Польщі — W. Prychodko, ul. Długa, 29  
Hotel Polski, 9. W a r s z a w a.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.